

המתנה המצליחה ביותר לחג הפסח! סט "מדות טיש" - מדות והליכות לאור הפרשה

גיליון מס' 399
 שנה 7

פרשת ויקרא, ג' בניסן תש"פ

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות * פנינים ופרפראות * מדות והליכות

פנינים

ויקרא אל־משה (א, א) - הפסוק בלוי בגימטריה מכאן שלא ישיב אדם לחברו אלא באם הוא קוראו, כדרשת חז"ל על פסוק זה. (מגדנות)

אל"ף של **ויקרא** זעירא, וכתב האריז"ל שכשעלה משה לקבל את התורה, נתנו לו **אלף** חלקים של אור שהוא סוד **אל"ף רבתי** של **אדם** בדברי הימים, וכשעשו ישראל את העגל נאבדו ממנו בעון ישראל ונתר לו רק **חלק אחד** מאלף החלקים, ולכן **אל"ף וויקרא** זעירא. אך בכל ערב שבת חוזר משה ומקבל את האלף חלקים שאבד, ורמז לזה בתבות **ישמח משה במתנת חלקו** שהן בגימטריה **1,739**, בדיוק כמו התבות **פי בשבת חוזר ומקבל אלף חלקים שאבד**. (אור תורה)

בספר היכל הברכה נאמר, שמפסוק זה נטל הבעל-שם-טוב הקדוש את פלי-הרפואות, ורמז לזה בתבות **ויקרא אל־משה** שהן בגימטריה **רפואה שלמה הוי"ה**. והתבות **ויקרא אל־משה** הן נוטריקון שבת היא מלועק ורפואה קרובה לבוא, רבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם, והאל"ף זעירא פי היא אינה בחשבון הנוטריקון. (אוצר אפרים)

על **ויקרא אל־משה** מפרש רש"י, הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שמעו. וראשי התבות **ויקרא אל־משה** הן, קול הולך רק אל און משה, וכל ישראל לא שמעו. (אמרי מרדכי)

ויקרא ראשי תבות אל"ף רמזת קטנים יתחילו לקרא, רמז יש כאן למנהג להתחיל עם הקטנים את ספר **ויקרא**. (איל וצבי)

אל משה ראשי תבות שנתקרא משה לבוא אל האהל, כמובא במדרש. (מגדנות)

במדרש רבה מובא, אומר רבי סמוך **וירא אלקים את־האור בייטוב** כנגד **ספר ויקרא** שהוא מלא הלכות רבות, ורמז לזה, פי בפרשת **ויקרא יש קי"א תבות**, וראשי התבות את־האור בייטוב, כנגד **ויקרא** שהוא מלא הלכות, בגימטריה **קי"א** והכולל. (אסוד השמו)

וכי תקרב קרבן מנחה (ב, ד) - **וכי ראשי תבות ומזשקן** כ"ף זעירא, בפרוש רש"י. (מגדנות)

ספורים בפרשה

ויקרא אל־משה (א, א)

שאלו פעם את רבי שמחה בונים מפשיסקא: "מדוע כתובה מלת **ויקרא** בתורה באל"ף זעירא? והרבי נענה ואמר: "משל למה הדבר דומה? לצפור קטנה שעל ראש הגג, הג אמן גבוה אך למרות זאת נותרת הצפור קטנה כמו שהיתה. כך היה גם משה רבנו, התורה אמן העלתה אותו למרומים, אך הוא נשאר בעיני עצמו קטן ושפל מאד, זעיר מאחרים."

אשר נשיא יחטא (ה, כב)

ה"חפץ חיים" נסע פעם עם עגלון יהודי אחד, והלה בפה בפניו את מרגליות ותלאותיו בחיים, זמן־מה לפני כן, נפל סוסו בדרך ומת. נכמרו רחמיהם של בני עירו עליו, והם אספו ביניהם סכום נכבד ורכשו בעבורו סוס חדש, אולם מעטים הם הנוסעים ופרנסתו קשה עליו. אמר לו ה"חפץ חיים": "אסור לבוא בטריזות על הקב"ה, כי צדיק ה' בכל־דרכיו וחסיד בכל־מעשיו. מן־הסתם איך הולך תמים עם ה' ונכשל אתה בעיני ממונות שבין אדם לחברו, ולכן נעש אתה מדה כנגד מדה. לעתים אתה קובע עם הנוסעים מחיר מסים, ובאמצע הדרך אתה מוסיף עליהם. לעתים אתה רועה את סוסך בשדות זרים, ויתכן שמן השמים הענישו אותך עליך בעולם הזה". התקשה העגלון לקבל את הדברים ואמר: "אספן, מדוע בשנה שעברה גנבו ממך גנבי וילנא את מעיל הפרוה שלך? והרי אתה בודא איש ישר וצדיק, ומדוע נעשית אפוא?! השיב לו ה"חפץ חיים" בתמימות: "חושב אתה שאיני נכשל בדני ממונות? הרי אני עוסק במקירת הספרים שחברתי, ולעתים יש בספר דפים קרועים או מחלפים. אמן בודק אני היטב כל ספר טרם מכירתו, אולם שגיאות מי יבין, ויתכן שהוכשם מתבישים לספר לי זאת, ולכן באתי אף אני על ענשי".

או נפש כי תשבע לבטא בשפתים (ה, ד)

רבי משה חיים מבגדד, סבו של הברן־איש-חי, היה ראש רבני בכל במשך שלשים שנה, ועמד בראשות ישיבה גדולה בה למדו גדולי חכמי בכל בדור שלאחריו. פעם נפל סכסוך ממוני בין שני תושבים בבגדד, והשנים באו אל הרב כדי להתדין בפניו. נפרים דברי אמת, ורבי משה חיים גלה על־נקלה פי התובע הוא הצדק מבין השנים, אך נחרד לראות כי התובע, שהיה איש פשוט והמוני, מוכן להשבע לשקר בשביל רוח ממון. החליט הרב להרתיע אותו משבועה שקרית ובקש להטיל בו מורא. "חושב אתה שאני מתפונן להשביעך בספר תורה?" פנה אליו הרב, "לא כן, אלא שאני עומד להשביעך בשני לחות הברית", ומיד פנה הרב אל שמשו ואמר: "לך נא להטהר במקנה טהרה, ולאחר מכן הבא נא את שני לחות הברית שעל־גבי השלתן שבחדר למודי". פנה השמש לצאת, ובינתים נפלה אימה גדולה על התובע והוא התחלחל בלוי. פניו חורו בפני מת וידיו רטבו בבקדחת, פי לזאת לא פלל, לאחז בשני לחות הברית של משה רבנו ולהשבע לשקר?! קם התובע והודה בקול בוכים כי הצדק עם התובע וכל דבריו היו בשקר גמור. אורו פניהם של הרב ושל התובע גם יחד, ובינתים הגיע השמש באשר בידו הספר 'שני לחות הברית' שחבר השל"ה הקדוש...

היה היה

וכפר עליו הכהן על־חטאתו אשר־חטא ונסלח לו

"נמצא אני בעולם הזה כבר בגלגול העשירי", כך גילה פעם רבי אברהם יהושע השיל מאפסא, ה"אוהב ישראל", לתלמידיו שישבו אצלו. "הייתי כבר בהן גדול, נשיא, מלך, ואף ראש הגולה" המשוי, ואז התבטא ואמר בענותנות: "ועתה אין בידי מאומה"... לא ארכו הרגעים, ועל פתח ביתו של הרב, התדפק שד"ר נשוא פנים שהגיע זה־עתה מארץ הקדש, ובידו כתב התמונות לרב מאפסא לנשיא פולק וזהליו לטובת עניי ארץ ישראל. נהרו פניו של הרב מאפסא, והוא קבל את אורחו בכבוד גדול ויחד הסבו פלם לסעודה רבתי לכבודה של ארץ הקדש. פסיוס הסעודה, הרים הרב את נדבתו בסך חמשים רב־כסף, ובסכום זה רכשו בני הבולל את הקרקע הסמוכה לקברו המפורסם של הושע בר־בארי שבבית העלמין העתיק בצפת. פעמים נוספות חזר ה"אוהב ישראל" מאפסא על דבר זה, שבאחד מגלגוליו הקודמים היה משמש ככהן גדול, ומקבל הוא, שבסדר אמירת העבודה ביום הכפורים היה נשמע ממנו הנסחה: "וכך הייתי אומר", במקום "וכך היה אומר".

בליל שבת־קדש אחת, ישב ה"אוהב ישראל" בשלחנו, כשמסביב מסבים חסידים ואנשי מעשה, אשר התכנסו יחד בצותא אל מעונו של הצדיק, כדי לשאב ממנו קרטוב של קדשה וחסידות, לשמע ממנו את דבר ה', ולהתענג בזמירות ותשבחות לקל עליון. בין המסבים היה גם איש אחד שישב בירכתים, ועיניו היו נשואות אל הצדיק שישב בראש השלחן. נוהג היה הצדיק מאפסא, להורות מפעם לפעם לאחד מן המסבים לתת בשיר קולו ולהנעים בנגון של רגש, כדי לרומם את השומעים ולהעלותם טפח וטפחים מעל הקרקע. מידענו שישב בפנת השלחן, מעולם לא התבקש לעשות כן, ואף אלו היה מתבקש לא היה ביכולתו לעשות זאת, מפני שרחוק היה מעולם הנגינה ברחק מזרח ממערב. קולו היה צורם וחורק בקולו של העורב, ולא היה לו שגי ושיח כלל בפרקי זמר ושיר. פיון שפך, נפלה על האיש הוראתו של הרבי לפצח בשיר, פרחים ורובך. האיש הביט אנה ואנה ביואש, במחפש היכן למצא לעצמו מקום מפלט, אולם הרבי לא נתן לו מנוח. "פתח פיה וישמע את זמירותיך", פקד עליו בנחרצות, מבלי להשאיר לו ברירה אחרת. נסה האיש שוב ושוב להתחמק מרע הגזרה, אולם הרבי לא הסכים לוותר לו, ונפר היה כי סבה פמוסה יש לו בענין. כשראה האיש כי אין מנוס והקהל כלו עומד ומתבונן בו בצפיה דרוכה, נאנח אנה כבדה כמשלים עם מצבו, והחל לזמר נגון ידוע וקצבי. כאמור, לא הייתה לו לאדם זה הבנה כלשהי בנגינה, והשיר החל לבקע מגורו בסלופים ושבושים צורמי און. פניו של האיש האדומי ממאמץ ומבושה גם יחד, ורבים מבין הסובבים התאמצו שלא לפרץ בצחוק על הנגון המקוע והקול המקורקר שהיה בדומיה הכבדה שמסביב. מהר מאד סים האיש את "שירתו", והביט בצדיק במבט נבון ותמה.

"שמעו נא את אשר אספר לכם", אמר הצדיק מאפסא, וכלם הטו און לשמע את דבריו, מתוך הנחה כי כנראה יש קשר בין הספור שבפי הצדיק לשירתו של אותו אדם. "בזמן שבית המקדש השני היה קים, שמשתי באחד הגלגולים שלי ככהן גדול, באותם ימים קדושים בהם עמד בית המקדש על־תלו, התגזר יהודי זקן באחת הערים הרחוקות שבגבולה של ארץ הקדש. זקן היה האיש ואיסטנים, וכיון שפך לא עלה מעולם לרגל לירושלים. מפני הדרך הרחוקה ומחששו שמא יהיה למרקם בדתך הגדול שבשערה. מרב ימים ושנים, שכח האיש בכלל את מראהו של בית המקדש ולא הפיר כלל את הדרך המובילה אליו. שבת אחת, נכשל הזקן בעברה חמורה, שדוונה פרת ונגנתה חטאת, וכדי לכפר על חטאתו שעשה בשוגג, נאלץ האיש להביא קרבן חטאת לכפרה. יצא האיש מעירו הרחוקה ושאל את העוברים ושבים על הדרך המובילה לירושלים, ולשמע שאלתו פקחו השומעים את עיניהם בתמיהה ואמרו: "יהודי פה זקן אינו יודע היכן היא ירושלים? היתכן?! התמלא האיש בוששה וכלימה, ובשתי הלכה ונדלה ככל שהתקדם בדרך וישאל את הנקרים בדרך על הדרך לירושלים. כלם הביטו בו בפליאה ובתמהון, ולא הצליחו להבין כיצד אדם פה מבגר אינו מכיר את הדרך לירושלים, המפרת לכל ילד. הבוששה שאחזה את האיש, הלכה וזככה את נשמתו שחטאה בשגגה, והיסורים הגדולים שנקח בדרך היו לו לבור התוף לטהרתו. סוהיסוף דרכו רגליו של הזקן בשערי ירושלים, אך תקנתו כי מעתה ואילך תפסק בשתו, היתה לשוא. מסכת חדשה של בזיונות החלה, כאשר פנה אל בני ירושלים ובקש לדעת היכן הוא שוק הבהמות, שם הוא מבקש לרכש פשפה או שעירת־עזים לחטאתו, ושוב החלה סדרת השאלות: "וכי מעולם לא בקרת בירושלים? האם מימך לא עלית לבית המקדש, שהנה שואל שאלות של הבל פאליז? הדבר נשנה גם בהכנסו אל שוק הבהמות, שם עמד נבון ולא ידע לזהות איזו בהמה מתאימה לכפרתו, ומאזניו לא נעלמו הלחישות התמהות של הפוכבים".

"אני שמשתי אז ככהן גדול", סים הרב מאפסא את ספורו הנפלא, וראיתי מן־הצד את כלמתו הגדולה של הזקן ואת יסוריו הגדולים שבפרו על מעשיו, אולם עדן לא באה נשמתו אל תקונה השלם, מכיון שהיה חסר לה עוד קרטוב הכנעה ושבירת הלב. אולם עתה, הגיע הדבר אל תקונו. המסבים נותרו במקומותיהם הפלומי רעם, והבינו אל־נכון כי ביהודי הלז שהתכבד בהשמעת הזמר, התגלגלה נשמתו של אותו זקן ומזמן בית המקדש, ועתה הגיעה הנשמה לתקונה השלם.

מאורות

רבי יצחק בר־נאליד מתיטון זצ"ל
ביום ההוללה, שבת־קדש ט' באדר־ב' תר"ל

מגדולי רבני מרוקו, וראב"ד בעיר תיטון שבצפון מרוקו, בה התישבו של משפחות מגולי ספרד, משפחות ברתיים, בר־נאליד ועיאש, וסמנה: בני - בר־נאליד, חיי - בר־חיים, ומזוני - עיאש (כך נקרא המזון בערבית־אלג'ירית). מילדותו היה נפר בגנוני קדשה והתמדתו היתה לשם דבר. כבר בגיל י"ג, היה בקי בש"ס ופוסקים ויצא שמעו בכל הארץ. כאשר התפנה פס הרבנות בתיטון, הפצירו בו להתמנות שם לרבנות אולם הוא טרב בענינה, ויצא מחוץ למדינה כדי להמנע מהתפקיד, אולם השליחים נסעו אחריו והפצירו בו לקבל את המנוי, ואחר שראה בחלומו כי עליו להיות רועה נאמן לעדה, קבל את הרבנות ושמע שם באמונה בארבעים שנה. מפרסם הוא ספרו הגדול שז"ת "ויאמר יצחק", ובו שאלות רבות הנוגעות לעניי המזון. היה יתרה היתה לו לארץ הקדש, וכל שלוחי הארץ היו מתקבלים בביתו בהערצה והיה עומד לימנים. בזקנותו עלה בעצמו לארץ ושהה בה זמן־מה. מספרים, שבשעה שהתארח בביתו של הראשון לציון בירושלים, שאלו הלה איזה מאכל אוכל הוא בשבת־קדש, ואמר שנוהג הוא לאכל דגים קטנים המכנים סרדינים. חפשו דג זה ולא מצאו, ורכשו דג גדול אחר. והיה כאשר פתחו את בטנו של הדג, מצאו בו סרדינים רבים שכל הדג, ומארוה אמר בפליאה: "יצון וראוי יעשה". מטעם כמות חזר לגולה, ושם נפטר בגיל צ"ג שנה. על קברו עולים המונים וספורי ישועה נודעו שם, בפרט למבקשי רפואה וחסוכי בנים.

יוסיף דעת

בפרשת ויקרא נאמר הציווי של "סודך ידו", שממנו נלמד דין סמיכה על הקרבנות. מחלוקת הנאים בענין הסמיכה ביום־טוב, אם יש בכך משום שימוש בבעלי חיים ביום־טוב או לא, היא המחלוקת היחידה שיהיה בתקופת הזוגות שהיו באמצע בית שני, וגם התנאים שאחריהם נחלקו בדבר, וכן נאמר בירושלמי: "בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל, אלא על הסמיכה בלבד". המחלוקת החלה בזוג הראשון, כאשר יוסי בר־יוזר אומר שלא לסמוך ויסי בר־יוזרן אומר לסמוך, ומשמכה עד הזוג האחרון של שמאי והלל, שמאי אומר שלא לסמוך והלל אומר לסמוך. אך בעוד הזוגות לא נחלקו רק בהלכה זו, נחלקו שמאי והלל בעוד שלוש מחלוקות, ואילו תלמידיהם, בית שמאי ובית הלל, כבר נחלקו כ־320 פעם. על הסיבה מדוע רק מחלוקת זו לא הוכרעה על־ידי הסנהדרין, כתב רבי ראובן מרגליות, כי מכיון שגם לנשיא וגם לאב־בית־הדין היתה זכות שווה, לכן לא נפסקה ההלכה. חז"ל מספרים, שכאשר הגיע פעם הלל הזקן ביום־טוב עם קרבן עולה, שאלוהו בית שמאי "מה טיבה של בהמה זו?" וכדי להשתמש מהם, כשכש להם הלל בזוג העולה, ושינה בכך מפני השלום כאילו ביד בהמה נקבה שכשרה לשלמים, מפני שאף בזה נחלקו בית שמאי ובית הלל אילו קרבנות מותר להקריבם ביום־טוב. היה שם התנא בבא בר־בוטא, שאף שהיה מתלמידי בית שמאי ידע שהלכה כבית הלל על־יב בת־קול מן השמים, והביא כבשים משובחים מכל ירושלים, העמידם בהר הבית ואמר "כל מי שרוצה לסמוך יבוא ויסמוך", ונקבעה הלכה כבית הלל. אולם עדיין היו יחידים מבית שמאי שלא קיבלו עליהם את ההכרעה כבית הלל, ופעם ראה אחד מהם ביום־טוב את אחד מתלמידי בית הלל כשבידו עולה, ואמר לו "מה זו סמיכה?" אמר לו התלמיד של בית הלל: "מה זו שתיקה?" רמזו לו כי עליו לשמוק ולקבל את ההכרעה כבית הלל. מתשובתו הזהירה של התלמיד, למדו חז"ל שכאשר האדם עונה בוויכוח, יענה בכבוד.

והשיב את-הגזלה אשר [לא] גזל

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

וידבר ה' אליו מאהל מועד - טעם שהצדק לומר אליו, שלא תאמר שלא נעו ה' קולו משמעו לזכות משה אלא בערו ישראל, אבל כשידבר פאהל מועד לא ימנע שמיעת הדבור מהמוזמנים שם שהם משרתיו כהני ה', לזה אמר אליו מאהל מועד, שאפלו בגשת משה לאהל מועד ולא יהיו שם אלא כהני ה' לא היה נשמע הדבור אלא למשה:

נפש כי תחטא ומעלה וגו' - עוד ירמו שלשה דברים רעים הגורמת הנפש המרשעת. הא' היא הנסרת מאורה ומקלחתה, והוא אומרו נפש כי תחטא לשון חסרון בנפש עצמה. ב' ומעלה מעל בה' על-דרך ארמו אנשי אמת, כי אין לה נפש מישראל שאין שפע נשמתו יורד לה להתקיים, שזולת זה אין לה חיות, זולת הנפש אשר עלתה צנתה ובאשה בעון פלילי, לזה יקרת ממנה השפע האלהי, כאומרו ונכרתה הנפש ההיא, ודרך השפע בא דרך ב' חוטין דקים, דרך ב' נקבי הארץ, והוא דרך מקום דבקות הנפש עם קונה, כאומרו ואתם הדבקים בה' אלהיכם: והנה בחטא האדם מהחטאים אפלה, הנפש ההיא שולטים בה ובשפעה החיצונית כידוע, ונהנים מהשפע האלהי הרשעים והם, והוא אומרו ומעלה מעל בה', ככחול באור הנמשך ממנה, והוא סוד הרמז באומרו גזל אביו ואמו וגו' חבר הוא לאיש משחית, פרוש לצד שמתחבר לבחינת הרע הנקרא איש משחית, והבן: הג', כי גם לכללות הקהל הוא גורם ההכחשה, פרוש לצד שקל ישראל כאחד רעת אחד תסובב רע לכל הנצר, והוא אומרו וקחש בעמיתו שנגשית עמיתו כחושש מצדו רחוקא לצלן, והוא מה שרמז בפסוק גזל אביו ואמו ואמרו ז"ל אמו זו נקטת ישראל, כי באמצעות אנשי חיל מתרבה בכללות עם ה' השלום והטוב והחיים:

דברי הימים

מראש חודש ניסן מברכים את ברכת האילנות, אותה מברכים פעם אחת בשנה ומודים לקב"ה על הבריה שברא. מברכים דווקא על עצי פרי מבלבלים ולא על עצי ערלה, אך יש מתירים. יש שכתבו שלא לברך בשבתות ובימים טובים שם ישכח ויתלוש מפרחי האילנות, ויש מהדרים לברך דווקא בשבת. מטבע הלשון של הברכה כמובא במסכת ברכות הוא: "שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני-אדם", והגוסס בסידורים שונה על-ידי המדקדק ר' זלמן הענא הר"ה, שהעדיף את לשון המקרא 'שלא חיסר בעולמו דבר' מהפסוק 'ה' אלקים עמך לא חסרת דבר', על-פני לשון חז"ל 'כלום', וכבר התרעמו עליו כמה מן האחרונים. שינוי דומה לזה מצאנו בסדר רב עומרם נאון שנאמר בברכות האשכנזי 'ברוך שלא חיסר מצרכי כלום', ואילו בספר האשכול נאמר 'שלא חיסר בעולמו דבר'. שני שינויים נוספים יש בברכה הנדפסת מהנוסח שבגמרא, 'אילנות טובים' במקום 'טובות', וכן להגות במקום 'להגות או להתנאות', ושינויים אלו נעשו על-ידי המשכיל יצחק קטנב, משום שאילו הוא בלשון זכר והעדיף לומר טובים, ו'תיקונים' רבים נוספים של משכיל זה חדרו למרבה הצער לטידורי התפילה הנפוצים.

א' בניסן הוא יום פטירתו של התנא רבי דוסא בן-הרכינס, שהיה אחד מגדולי התנאים. לדעת הרמב"ם היה חי מזמן חגי הנביא מתחילת בית המקדש השני והיה אחד מק"כ אנשי הכנסת הגדולה והכתוב הגדול אחר גורא הסופר, והעיד ש'על מדוכה זו ישב חגי'. לדעת אחרים היה בן-דורו של רבן יוחנן בן-זכאי והאריך ימים עד הדור הרביעי לתנאים לאחר החורבן. רבי דוסא נקבר בצפת במערת 'שם ועבר' שבצפת, כפי שגילה האריז"ל.

בתולדות עם ישראל לדורותיו, היו משפחות מפרסמות בעשירותן ובהשפעתן, אשר הקדישו את עשרם הרב בו התברכו מן השמים לטובת אחיהם הנדבאים, ועמדו לימינם בשתדלנות בפני השלטונות. אחת מהן היא משפחת רוטשילד הנודעת, אשר קנתה לה שם ותהלה כמשפחה אמידה ובעלת השפעה עולמית, אשר רבים מבניה היטיבו עם ישראל ופעלו רבות למען הכלל והפרט, וברפת השפע נותרה עד היום אצל כמה מצאצאיה, זה הדור השביעי. שרשיה של משפחת רוטשילד נטועים באדמתה של יהדות אשכנז בדורות עברו, ואבות המשפחה היו רבנים ואנשי מעשה. אבי המשפחה העשירה, היה ר' מאיר אנשיל ב"ר משה רוטשילד, שגולד בעיר פרנקפורט הפועטירה. העניות והדלות היו מנת חלקו בראשית ימיו, וכאשר בגר מעט, לא נותרה בידו הברכה אלא לטל את מקל הנדודים, לעזוב את ארץ אבותיו ולנדוד למרחקים כדי למצא לעצמו אפשרות להתפרנס בדרך כבוד, לחסך מעט כמון, ולשוב לעיר הולדתו עם סכום נכבד לכסו עסק פלשהו. גמא ר' מאיר אנשיל מלין ופרסאות, והנה הגיע אל העיר טורטקוב שבמחוז טרנופול שבגליציה. באותם ימים, מהן ברבנות העיר, רבי צבי הירש הלוי הורביץ, שנודע כאחד מגאוני הדור, ובניו היו האחים המפרסמים רבי שמואל שמלקא מניקלשבורג ורבי פינחס בעל הפלא"ה.

העלם התמים מפרנקפורט, מצא חן בעיניו של רב העיר, והוא מנהו לשמש בית-דינו, תפקיד אותו בצע בנאמנות ובמסירות. בנוסף לתפקידו, החל ר' מאיר אנשיל לטהר בתשמישי קדשה, בציצית, בתפלין ובספרי קדש, ובמשך תקופה של שנים מספר, עלה בידו לחסך סכום נכבד, עמו בקש ליסד עסק מבסס בשונו לעיר הולדתו. וזו אהד, הגיעו שני סוחרים גדולים אל רבי צבי הירש, ובקשו להתדין לפניו. השניים היו שתפים במסחרם במשך שנים ארוכות, וביניהם נפל סכסוך ממוני גדול, שהטיל את צלו הכבד על עתיד השתפות שביניהם. פקחים ומנסים היו שני הסוחרים, והם ידעו כי אם לא יסדו ביניהם את הסכסוך בעודו באבו, התגלע המחלוקת ביניהם במלא עזה, ואז תהיה הדרך לישר את ההדורים קשה שבעתים. מהרו אפוא השניים לעמד בפני הרב, כדי להגיש בפניו את העצומותיהם ולהשפט על-ידו. עם תחלת הדין הראשון, דרש הרב משני הסוחרים להשליש בידיו סכום גדול של מאתיים אדמים זהב, כדי שהכסף ישמש כערובה ובטחון בי הסוחרים יקבלו עליהם את פסקו של הרב, וימלאו אתריו עד תם.

שבועות ארפים נמשכו הופוחים המפרכים בין הצדדים. השתפות היתה מסבכת ומפתלת והעסקה היתה אף היא סבוכה פפקעת, אולם בחסדי שמים עלה בידו של רבי צבי הירש לישר את ההדורים ולמצא מוצא מן-הספק. הגיע אפוא הזמן לשלף את הסכום שהשלים בידי הרב, כדי לסים את העניין בכי-טוב, אולם כשרבי צבי הירש פתח את הארון שבביתו בו הניח את צרור הכסף, חורו פניו וידיו החלו לרעד. "הכסף איננו", לחש באימה, "ואני, אנה אני בא?" חפוישים קדחתניים החלו בבית, ולא נותר בו שום חפץ או פלי שלא נבדק, אך לשוא היה כל העמל. הכסף נעלם, באלו בלעתה האדמה, והרב לא ידע את נפשו. אף אחד לא ידע מי הפיץ את השמועה כי ידו של השמש הפרנקפורטי במעל, אולם השמועה עשתה לה כנפים, וחזקה על לשון הרע שהיא מתקבלת על הלב. מתוך מבוכה ואי-נעימות, נאלץ רבי צבי הירש לזמן לפניו את השמש, והחל לשוחח עמו אודות הפקדון שנגנב מביתו. סחור-סחור הלך הרב בדברו על הענין, והוא התקשה לומר לבן-שיחו בפה מלא כי הוא נחשד בדרך, אולם השמש הבין על-נקלה את הדברים. הבררה בין שבויה כי לא שלח ידו בפקדון, לבין תשלום מלא של הגנבה, הצגה בפני השמש, והוא הודיע בבשת פנים כי מעדיף הוא לשלם את דמי הפקדון בלו. לא היה ספק בלב פלם, כי השמש אמנם נכשל בנטילת הפקדון הגדול, ואף אחד לא העלה על-דעתו כי ידיו לא היו במעל, והוא נתן לרב את כל דמי הסכסוך, אותם אגר בעמל וביזע רב במשך שנים ארוכות. הספור עשה לו כנפים, ור' מאיר אנשיל לא מצא לעצמו מקום בטורטקוב, בה נחשב כגנב נאלח, ובעל-פרחו שב לעיר מולדתו פרנקפורט, שם נאלץ להפך לרוכל נוד, המסובב בין הפפרים ומוכר את מרבלתו. זמן-מה לאחר אותו מארע מסעיר, חלה אחד מתושבי טורטקוב, וכשנטה למות התוודה וספר לבני-ביתו, כי שהה בביתו של הרב ביום בו השלישו אצלו את הפקדון, וכשראה את הכסף הרב, התפתה אחר יצרו ונטל את הכסף באין רואים. לאחר מעשה, הצטער האיש ולבו חכה אותו על מעשהו הנפשע, אלא שלא היה ביכולתו להפגס אל בית הרב, והותר את הצרור בלו בביתו, מבלי להוציא ממנו אף פרוטה.

נקל לשער את צערו הגדול של רבי צבי הירש הורביץ, בשהבין כי לשוא נחשד השמש הנאמן במעשה שלא עשה, והתפעם אל מול אצילות נפשו הגדולה. לא חס רבי צבי הירש על זקנותו וכבודו, ויצא במסע ארוך אל העיר פרנקפורט, שם מצא את השמש הנאמן והשיב לו את כספו, כשהוא מתחנן לפניו לסלח לו על חשד השוא שדבק בו. ר' מאיר אנשיל הרגיע את רוחו הסוערת של רבו, וכתמורה על התפוסותו ברכו רבי צבי הירש בעשירות גדולה לו ולזרעו אתריו. הברכה התקיימה במהרה, ור' מאיר אנשיל הפך לאחד מגדולי העשירים בדורו, ומספרים, כי בהשפעתו התמנו שני בניו של רבי צבי הירש ברבנות שתי הקהלות המפארות, פרנקפורט וניקלשבורג. ♦

משפחה

זהירות מיוחדת היתה לו לרבי גרציון אבא שאול לממון הזולת, והיה גם מזהיר אחרים על שמירת ממונו אבריהם, אפילו על פרוטה קטנה. אולם כשנגע הדבר לענייני צדקה, היה מפזר גיד נדיבה. מעשה בעניי אהד שהיה מגיע ממרחקים לשיבת "פרת יוסף" כדי לבקש צדקה, וכשראהו רבי גרציון שאל את אחד התלמידים על מחירה של נסיעה באוטובוס, והעניק לאותו עני כסום כפול, בהסבירו שמפיון שעני זה מגיע אל הישיבה בנסיעה, יש לפחות להעניק לו את הוצאות נסיעותיו הלוך וחזור. באחת מנסיעותיו לצפון הארץ יחד עם תלמידיו, עצרו בדרךם באחד הישובים כדי להתפלל מנחה. מיד עם הכנס הרב אל בית הכנסת, חפש ראוי לנהג בכל בית כנסת שמתפללים בו, שהרי יש בהם הוצאות של נקיון ומאור, וכאשר האדם נהנה מן, עליו להשתתף בממונו בהוצאות המרביות. פעם התנדנד אחד מתלמידיו על כסאו באמצע הלמוד, ובלי משים חבט הפסא בקיר וחרט בו חריץ. הזהירו הרב שהוא עובר על לאו, ולתמיהת התלמיד הראה לו את הנאמר בפרשת ראה: "לא תעשו פן לה' אלקיכם", שיש להזהר בממון שהקדש לגבוה ולשמור על שלמותם של כל הפצעים שהקדשו לכלל.

זהירותו של ה"חפץ חיים" מחשש גזל, היתה מיוחדת. פעם, לאחר ששב מאחד ממסעיו הרבים, ראה שאשתו תקנה את המדרגות המובילות מרשות הרבים הביתה, ומצא שהמדרגה התחתונה נוגעת מעט באדמה של רשות הרבים. סרב ה"חפץ חיים" להכנס הביתה וטען שיש בכך משום גזל, והמתין עד שתקנו את המדרגות והקצו אותן לקדמותן. אחד מתלמידיו בשיבת רדיו, סייע לו להעתיק את כתביו, והוא קבע לו שכר קצוב על כל גליון בו היה מספר אחיד של שורות. פעם פנה ה"חפץ חיים" בבקשה לתלמידו, ואמר שארע לו אסון גדול והוא נכשל בעון הגזל. תמה התלמיד לדבריו והוא הסביר, שמצא באחד הגליונות מספר גבוה יותר של שורות ממה שנקבע, ונמצא שנגב אותו בכך שלא שלם לו את הסכום המלא על עמלו. לשוא נסה התלמיד להסביר ל"חפץ חיים" כי הוא מותר לו על התוספת המזערית שאין לה ערך, אולם ה"חפץ חיים" לא אבה להקשיב לו, ולא שבה רוחו אליו עד שהוסיף לו על שכרו. בכלל, היה נושא הזהירות מכפסי האלף היתה מנינו של ה"חפץ חיים", והנהיג להקדים בתפלה זכה שאומרים ביום הפפורים לפני 'כל נדרי', את העניינים שבין אדם לחברו לפני הודו על המעשים שבין אדם למקום, מפני שלעתים לא מספיק האדם לסיים את כל התפלה לפני אמירת 'כל נדרי', ונמצא שהחסיר דוקא את העניינים החשובים שבין אדם לחברו.

רבי איסר זלמן מלצר בעל "אבן האזל", שב פעם לביתו בערב שבת אחר שטבל במקוה לכבוד שבת, ולפתע בקש לחזור על עקבותיו אל בית המרחץ. תמהו בני ביתו על כך, ורבי איסר זלמן הסביר, כי עתה נזכר שבשעה שהיה בבית המרחץ, הניח את בגדיו בתא אחד שעליו שלם את דמי השכירות, ואת שאר חפציו הניח בתא סמוך. "חוששני שמה נטלתי את מקומו של אדם אחר, ולכן מבקש אני לחזור אל המקוה כדי לשלם את התוספת על התא הנוסף". אחד מתלמידיו שעמד שם התנדב לרוץ אל המקוה במקומו של הרב, אלא שרבי איסר זלמן סרב והלך בעצמו, מפני ההלכה שהגזל את חברו צריך גם לפסו, ולא די בכך שישביח לו את הגזלה.

פעם נודע לרבי אברהם שלום מסטרופקוב, כי אחד מחסידיו אינו מוכן לעמוד בדין תורה עם תובעיו. שגר לו הרבי מכתב ובו כתב: "בטוחני, שאם תגיע לאנג'ל השמועה כי מדברים עליך סרה שאכלת מאכלים אסורים חלילה, ודאי לא תשב שאנן ושליו, אלא תצא לרחוב של עיר כדי להכחיש את עלילת השואה הזו שהעלילו עליך. ובכן דע לך, כי שמועה יש עליך שהנך מסרב לעמוד לדין תורה, ומדוע אפוא אתה שותק? קום עמד על ימייך ובוא לפני בית הדין כדי לסתור את שמועת השואה הזו. תמהני עליך, וכי אסור גנבה קל בעיניך מאסור אכילת טרפות? והרי שניהם אסורים שוה מן התורה".

זהיר היה הרב מבריסק מאד בעניינים שבממון. לעתים היה נראה כי החששות מגזמים ואף רחוקים מן המציאות, אולם ימים הגידו כי הוא קלע אל האמת. פעם שלח אליו ראש ישיבת מיר, רבי אליעזר יהודה פינקל, כסום כסף שקבל בעבור מנדיב אחד מחוץ לארץ, והרב מבריסק שאל את השליח בדבר על מקור הכסף, אולם לא היו גידו פרטים בענין. העדיף הרב מבריסק שלא להשתמש בינתיים בכסף, עד שלא יעלה בידו לברר את הפרטים לאשורם, ובינתיים כך את חבילת השטרות ורשם עליהם "סמן שאלה". עברה כמחצית השנה והנדיב הגיע ארצה, ורבי אליעזר יהודה שאלו לאיזו מטרה הועיד את הכסף. התברר למרבה הפלא, כי למעשה בקש הנדיב לשלח את הכסף לאדם אחר ולא לרב מבריסק, ובכך השתוממו לראות כי זהירותו הרבה של הרב היתה במקומה וחששו היה מצדק ולחוטיו.

מטעים

ויקרא אל-משה (א.כ.)

מנהג ישראל להתחיל ללמד עם הנקדים הקטנים ספר ויקרא, והא"ף קטנה כדי לרמוז שבה מתחילים עמם את הלמוד. תבת ויקרא בטעם טרהא ותבת משה בטעם אתנה, לרמוז לאדם שאף-על-פי שיש טרהא גדולה ללמוד את הבנים תורה, עם-על-יזה יזכה אחר-כך לראות מהם הרבה נחת רוח ושלוה בזה ובבא, ויזכה לישוב באתנה בישיבה של מעלה בזכות בניו המומדים. (תורה יעלה)

אמרו במדרש, שאחר שעשה משה את המשכן עמד בחוץ והתירא לבוא לאהל מועד, אמר הקב"ה אין זה דרך שמושה יעמד בחוץ אחר שהצטער בהקמת המשכן ואני עומד בפניו, אלא הריני קורא אותו שיכנס, מיד ויקרא אל-משה. ועוד אמרו שם, שנפשו של משה היתה ענומה עליו על שכלם הביאו נדבתם למשכן והוא לא הביא, אמר לו הקב"ה, חיה שדבורך חביב עלי יותר מהכל, שמכלם לא קרא הדבור אלא אל משה, ומיד ויקרא אל-משה. ולכן התבות מטעמות בטעם טרהא ואתנהתא, שבגלל הטרחה והצער של משה, הניח הקב"ה את דעתו באתנהתא. (תפוח חיים)

והביא את-אשמו (ד.ה.)

בטעמי קורא ואזלא, מפני שאמרו חז"ל שאין ממשכנים חובי חטאות ואשמות, אלא הם בעצמם מקדימים והולכים ומביאים את הקרבן. (פני יוסף)

מדגש

הא"ף של ויקרא זעירא שהוא לשון ענוה, מפני שדגש משה לכתב ויקר כמו אצל בלעם, והקב"ה אמר לו לכתב ויקרא, ולכן כתב א"ף קטנה. במסכת סוטה נאמר: משמת רבי, בטלה ענוה ויראת חטא. אמר לה רב יוסף לתנא, לא תתני ענוה דאבא אגא'. והתחבטו המפרשים לכאן דברים אלו שקשה להבינם, וכיצד עולים בקנה אחד עם מדת הענוה. בשם הגר"א מוילנא והגאון מרוגטשוב נמסר, שבירושלמי מופר אמורא בשם אגא', וכוונת רב יוסף היתה אפוא לומר, אל תאמר שבטלה ענוה שכן נמצא אגא' שהוא ענותן. אולם מספרים, שפעם אמרו דבר זה לפני המהר"ל דיסקין והוא אמר מיד: בטוחני שלא יצאו הדברים מפי הגר"א, שכן בכל הירושלמי אין אמורא בשם זה. יש אומרים, שהכוונה לאמר במסכת שבת, שם מובא אגן ויש אומרים הנה, ויתכן שהיתה גרסה של אגא'.

ממלכה

בעבר נהגו המשפילים לפי האפנה, לחבש מגבעות מקטרות בגזות צבעוניות. פעם ראה הדין רבי נפתלי שרייבר מקלוג'ודין, איש קל דעת כשהוא חבוש במגבעת כזו, ואמר: "הרי אמרו חז"ל, שכספי הראש נועד ליראת שמים, וכשראה השטן שבני ישראל חוזבים מגבעות, התירא שקאו יבואו לידי יראת שמים, ולכן ההיג לחבש כובעיים עם נוצות באפנה, וכך הביטיח את עצמו שבעלי המגבעות לא יבואו לידי יראת שמים. ודבר זה מרמז בפרשת ויקרא בפסוק 'זהו יסוד את-מראתו נצנתה', כיצד מסיד השטן את מראתו - יראתו של האדם? בגזותה..."

היצירה שמהדירה בקוראיה מידות טובות

חיים מיתר הישיר לרב הנסיד
"שבת טיש"

מידות והליכות בראי מפרשת השבוע
ב' כרכים

מחיר מינימום לרגל ההוצאה לאור

להשיג בכל חנות הספרים רבובות
טלפון: 02-586777 • דוא"ר: 586777@gmail.com

1240 ש"ח
900 עותקים
מחיר כרכים

על מנת להשיג את המגבעות
החיים מיתר הישיר לרב הנסיד
יש להזמין את המגבעות
במחיר של 1240 ש"ח

"נפש פייתחטא וגו' ועשה מאחת מהנה" - לעתים, גם פאשר עושה האדם מצוה, נחשב לו הדבר לחטא. אימתי? פאשר יודע הוא שעשה מצוה, והוא מתנאה ומתפאר בכך, וסבור שעשה בכך 'טובה גדולה' לקב"ה, אזי זה עצמו נחשב לו לחטא. (קדושת לוי)